

Ζωή Γεωργιάδου, «Εισαγωγή»
(για το έργο *Η Φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου*)

Η πορεία του έργου στον χρόνο

Όσα συνέβαιναν στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου καταγράφονταν από διάφορους ιστορικούς που συμμετείχαν σ' αυτήν, τα κείμενά τους όμως χάθηκαν στα ταραγμένα χρόνια που ακολούθησαν τον θάνατο του μεγάλου στρατηλάτη. Παρ' όλα αυτά, η φήμη του δεν χάθηκε μαζί τους και ο κόσμος διψούσε να μάθει λεπτομέρειες. Έτσι, στο τέλος της ύστερης αρχαιότητας (3ος αιώνας μ.Χ.) εμφανίστηκε ένα μυθιστόρημα με τον τίτλο *Αλεξάνδρου Βίος* και την υπογραφή του Καλλισθένη, μαθητή του Αριστοτέλη, ο οποίος είχε πάρει μέρος στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου και πράγματι είχε γράψει την ιστορία της – σήμερα ξέρουμε πως το μυθιστόρημα *Αλεξάνδρου Βίος* είναι πολύ μεταγενέστερο του Καλλισθένη και άσχετο μ' αυτόν, οπότε ο συγγραφέας του αναφέρεται συνήθως ως Ψευδο-Καλλισθένης. Η *Διήγησις Αλεξάνδρου του Μακεδόνα* αποτελεί έμμετρη αρχαϊζουσα διασκευή του 1388 του ελληνιστικού αυτού μυθιστορήματος (*Αλεξάνδρου Βίος*). Ανάμεσα στα 1490 και 1530 εμφανίστηκε και η δεύτερη έμμετρη διασκευή, η *Ριμάδα του Μεγαλέξανδρου*, αυτή τη φορά σε ομοιοκατάληκτους [δεκαπεντασύλλαβους στίχους](#) και γλώσσα απλή.

Το έργο που μελετάμε εδώ, η *Φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου*, είναι η τελευταία πεζή διασκευή, δημοδέστερη από τις προηγούμενες στο ύφος και τη γλώσσα: κυκλοφορούσε χειρόγραφο από τον 15ο ως τον 17ο αιώνα, πρωτοτυπώθηκε στη Βενετία μεταξύ 1670-1682 και έγινε εξαιρετικά αγαπητό λαϊκό ανάγνωσμα, με τουλάχιστον 50 ανατυπώσεις μέχρι τον Μεσοπόλεμο (Πούχγερ 2007, 1268). Η διασκευή αυτή έχει παραδοθεί σε μια σειρά χειρογράφων που χρονολογούνται στον 16ο-17ο αιώνα, αλλά ανάγεται σε χαμένη σήμερα μορφή του 14ου αιώνα, τον λεγόμενο κλάδο ζ' της παράδοσης του κειμένου. Περιέχει τις πιο περιέργες και θαυμαστές διηγήσεις γύρω από τη μορφή του Μακεδόνα βασιλιά, του οποίου τα κατορθώματα πέρασαν στη σφαίρα της λαϊκής μυθολογίας, συνδυάζοντας στην

πραγματικότητα αληθινά περιστατικά με φανταστικούς άθλους και περιπέτειες, ενώ αποτελεί μέρος των κειμένων που περιγράφονται συνολικά ως *Μύθος του Αλεξάνδρου*. Στα νεότερα χρόνια το κείμενο εκδόθηκε σε επιμέλεια του Γιώργου Βελουδή το 1977 και είναι αυτή η έκδοση που χρησιμοποιήθηκε για την ανθολόγηση των αποσπασμάτων μας.

Το περιεχόμενο του έργου

Όπως σημειώνει στην προμετωπίδα του κειμένου ο εκδότης του 1750, το έργο περιέχει «τον βίον αυτού (του Αλέξανδρου), τους πολέμους, τας ανδραγαθίας, τα κατορθώματα, τους τόπους οπού περιόδευσε, ομού δε και τον θάνατον αυτού και άλλα πλείστα πάνυ περίεργα και ωραία». Στην πραγματικότητα, όμως, η *Φυλλάδα* αποτελεί συνονθύλευμα ιστορικών γεγονότων, δοξασιών, μύθων, διαλόγων, [θρήνων](#) και άλλων απίστευτων ιστοριών. Εξιστορείται πώς ο Αλέξανδρος καταλαμβάνει την Ασία, αλλά εκστρατεύει και στη Δύση, φτάνει στη γη των Μακάρων, συναντά Αμαζόνες, τέρατα, ποτάμια όπου αντί για νερό ρέει άμμος, χώρες δίχως φως ηλίου, γίγαντες, σκυλοκέφαλους ανθρώπους με έξι πόδια και τρία μάτια, μονόποδα ανθρωπάκια με προβατίσια ουρά, Ινδούς, Τούρκους, Αρμένιους και μύριες άλλες φυλές. Τον συναντάμε, ακόμα, να πετά στους ουραμούς και να μπαίνει στα βάθη της θάλασσας με υποβρύχιο.

Ο πρωταγωνιστής της Φυλλάδας

Βασικό πρόσωπο του έργου είναι ο βασιλιάς της Μακεδονίας Μέγας Αλέξανδρος, του οποίου η ιστορική δράση εμπλουτίζεται με ιστορίες άλλων μυθικών προσώπων. Τέτοιου είδους ιστορίες ήταν ιδιαίτερα αγαπητές στα λαϊκά στρώματα. Η παρουσίαση του Αλέξανδρου ακολουθεί το στερεότυπο σχήμα παρουσίασης των προσώπων της ηρωικής/επικής ποίησης: έχει θαυμαστή γέννηση και καταγωγή, ως παιδί γίνεται μαθητής μεγάλου σοφού (του Αριστοτέλη), αρχίζει από νωρίς τα μεγάλα κατορθώματα, σε ανδρική ηλικία παλεύει με δράκο, συνδέει δύο θάλασσες με διώρυγα, λύνει το αίνιγμα του πατέρα της μέλλουσας νύφης του, καταδύεται στον

βυθό της θάλασσας, πορεύεται στον Κάτω Κόσμο, τελικά αποκτά την αθανασία, αλλά τη χάνει πάλι και πεθαίνει κάτω από περίεργες συνθήκες (Πούχγερ 2007, 2318).

Ο [Αλέξανδρος Πάλλης](#) (1968, 12) σημειώνει:

Ο Αλέξανδρος του μύθου αυτού δεν μοιάζει πια παρά πολύ αμυδρά με τον Αλέξανδρο της ιστορίας. Τα πραγματικά περιστατικά της ζωής του πνίγονται μέσα σε πυκνό και φοβερό ρουμάνι φανταστικών άθλων και περιπετειών. Ο στρατηγάτης Αλέξανδρος μεταβάλλεται σ' ένα μυθολογικό ήρωα που συνενώνει τα χαρακτηριστικά πολλών μυθικών προσώπων παλαιότερων και νεότερων εποχών.

Στον Μεγάλο Αλέξανδρο έχουν αποδοθεί ιδιότητες που αγγίζουν τα όρια του θρύλου. Θεϊκές δυνάμεις, μάχες με παράξενα πλάσματα, αναμετρήσεις με γίγαντες και τέρατα, από τις οποίες έβγαινε πάντα νικητής εξαιτίας της ρώμης και της εξυπνάδας του. Η ανατολική παράδοση παριστάνει τον Αλέξανδρο ως μεγάλο ταξιδιώτη και τολμηρό θαλασσοπόρο που σκίζει ωκεανούς και ερημιές, αναζητώντας περιπέτειες και διψώντας να πλουτίσει τις γνώσεις του. Ανακαλύπτει τις πηγές του Νείλου, ερευνά τη Βόρειο Αφρική, φτάνει ως τα ακρότατα σημεία της Ανατολής και της Δύσης, από το Θιβέτ και την Κίνα ως την Ισπανία και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Σε όλα αυτά υπάρχουν, βέβαια, αναμνήσεις από τις πραγματικές εκστρατείες του Αλέξανδρου, αλλά είναι φανερή επίσης η επίδραση των παλαιότερων μύθων που περιγράφουν τις περιπλανήσεις του Ηρακλή και του Οδυσσέα.

Διατήρησε, δηλαδή, ο θρύλος τα κύρια χαρακτηριστικά του μεγάλου βασιλιά, την παληκαριά του, τη σωματική του ρώμη και αντοχή, την ακατάσχετη του ενεργητικότητα, την φιλομάθειά του και την περιέργειά του για τις ξένες θρησκείες και φιλοσοφίες, τη μανία για κατακτήσεις και τη δίψα για περιπλανήσεις που τον φέρανε πραγματικά ως τον Όζο και τον Ινδό ποταμό –δηλαδή ως τα πέρατα του τότε γνωστού κόσμου– μα όλα αυτά τα σκέπασε μ' ένα πυκνό πέπλο φαντασίας και μυθολογίας (Πάλλης 1968, 13).

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όταν τυπώνεται για πρώτη φορά και κυκλοφορεί ευρέως η *Φυλλάδα*, ο Αλέξανδρος προβάλλεται στους υπόδουλους Έλληνες ως σύμβολο αντίστασης στον κατακτητή.

Πέρα από τους λογίους, και απλοί ολιγογράμματοι Έλληνες, το αναγνωστικό κοινό των αλληπάλληλων εκδόσεων της Φυλλάδας, τον αντιμετωπίζουν ως σύμβολο αντίστασης ή και λύτρωσης απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ιδίως κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, στα χρόνια δηλαδή του Διαφωτισμού. Ο Αλέξανδρος ως ο άνθρωπος που απόλαυσε την μεγαλύτερη εξουσία επί γης χρησιμοποιήθηκε από την χριστιανική γραμματεία ως το κατεξοχήν παράδειγμα για το πεπερασμένο του χρόνου και των δυνατοτήτων των ανθρώπων επί γης (Μηνάογλου 2013, 301).

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του έργου

Τα ιδιαίτερα στοιχεία της *Φυλλάδας του Μεγαλέξαντρου* είναι η ανάπτυξη χωρίων με ρητορικό ενδιαφέρον (ομιλίες, επιστολές, διαθήκες, κλπ.), ο φυσικός κόσμος που είναι γεμάτος υπερφυσικές δυνάμεις, οι αναχρονισμοί, οι πατριωτικοί τόνοι (για παράδειγμα, οι Πέρσες ταυτίζονται με τους Τούρκους) και το ηθικοδιδασκτικό μήνυμα του τέλους, όπου γίνεται λόγος για τον εφήμερο χαρακτήρα και τη ματαιότητα του επίγειου βίου και αφθονούν οι παραινέσεις για τη φροντίδα της ψυχής, τη χριστιανική συμπεριφορά, την αγάπη προς τον πλησίον κ.ά. (Πούχγερ 2007, 2318).

Η γλώσσα του έργου

Το κείμενο είναι γραμμένο σε γλώσσα λαϊκή, σε ελληνικά που ήταν κατανοητά από τον λαό. Επιπλέον, ενσωματώνει στοιχεία της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονία της: αρχαία, βυζαντινά και νεότερα. Το ύφος του είναι απλό και γοργό και οι ιστορίες εξελίσσονται γρήγορα η μία μετά την άλλη.

Η αξία του έργου

Η επιτυχία της *Φυλλάδας του Μεγαλέξαντρου* ήταν τεράστια: το έργο μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες και κυκλοφορούσε αδιάλειπτα κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα,

επηρεάζοντας τη γραμματεία πολλών λαών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ως έργο μπορεί να απέχει σημαντικά από την ιστορική πραγματικότητα, όμως διαμόρφωσε απόψεις που κράτησαν για πολλά χρόνια, γιατί ήταν αγαπημένο λαϊκό ανάγνωσμα των ελληνικών πληθυσμών κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Μηνάογλου 2013

Χαράλαμπος Μηνάογλου, «Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και ο Μεγαλέξανδρος», *Πρακτικά Συνεδρίου Ρήγας Φερραίος, Ιωάννης Καποδίστριας, Φρανσίσκο ντε Μιράντα η Ελληνική Σκέψη στην Αυτοθέσμιση των Κοινωνιών, τον Διαφωτισμό και την Γνώση*, τ. Β', Ακαδημία Θεσμών και Πολιτισμών, Θεσσαλονίκη 2013 σ. 301-314.

Πάλλης 1968

Αλέξανδρος Α. Πάλλης (επιμ.), *Η Φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου, ή, Ιστορία Αλεξάνδρου του Μακεδόνα: βίος, πόλεμοι και θάνατος αυτού*, Γαλαξίας, Αθήνα 1968.

Πούχγερ 2007

Βάλτερ Πούχγερ, «Φυλλάδα του Μεγαλέξαντρου», *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι*, Πατάκης, Αθήνα 2007, σ. 2318.